

Jan Antonín Baťa

Život před převzetím firmy

Obr. 1 Jan Antonín Baťa
Zdroj: Hajný, 2011

Jan Antonín Baťa je jedna z nejvýznamnějších osobností československého meziválečného období. Byl to český ekonom a podnikatel v obuvnickém průmyslu, který žil v letech 1898 - 1965.

Pocházel ze slavné podnikatelské rodiny. Je to nevlastní bratr slavného Tomáše Bati. Jeho rodiče bydleli v Uherském Hradišti, nedaleko Zlína. (Osobnosti.cz, 2019) Je synem otce Antonína z druhého sňatku. Byl pokřtěn jako Jan Karel, ale jelikož si svého otce velmi vážil, nechal se přejmenovat na Jana Antonína. (Jarolímková, 2014, str. 19)

Když Janu Antonínovi bylo patnáct let, přestěhoval se k nevlastnímu bratrovi Tomášovi do Zlína. Zde mu pomáhal vést obuvnickou firmu Baťa. V šestnácti odjel do Německa, kde prošel několik konkurenčních podniků a posílal do Zlína rozборы a cenné zprávy. (Osobnosti.cz, 2019)

Jako dvacetiletý odjel do Ameriky, kde Tomáš Baťa zřídil pobočku, a kde si Jan Antonín ověřil své podnikatelské schopnosti. Pobočka neuspěla a vztah Jana Antonína a Tomáše se kvůli tomu otřásl v základech, ale pro Jana Antonína to byla obrovská životní zkušenost. (Hajný, 2011)

Poté Jan Antonín pokračoval na pobočce v Londýně, kde pracovala dcera jejich rodinného lékaře Mája Gerbecová. S ní se později i oženil a měl pět dětí, které zachycuje obr. 2. (Hajný, 2011)

Obr. 2 Jan Antonín Baťa s rodinou
Zdroj: Hajný, 2011

Když se Jan Antonín Baťa vrátil do Zlína, pomáhal s kalkulací na rozšíření podniku, také hledal obchodní partnery a snažil se o expanzi firmy do zahraničí. (Osobnosti.cz, 2019)

V této době se však opět dostal do sporů se svým nevlastním bratrem Tomášem, a dokonce kvůli tomu na rok odešel z firmy. Nakonec se usmířili a vrátil se do vedení rodinné firmy, ovšem osud vzápětí tvrdě zasáhl. (Hajný, 2011)

J. A. Baťa v čele firmy

V létě roku 1932 Tomáš Baťa tragicky zahynul při pádu jeho osobního letadla, když cestoval do Švýcarska kvůli otevření další pobočky. Jan Antonín byl bratrovou nečekanou smrtí zdrcen, avšak rozhodl se mu být dobrým nástupcem. Podle závěti převzal Tomášovu firmu, jejíž logo je na obr. 3, a dále pokračoval v jejím rozvoji. (Jarolímková, 2014, str. 19)

Obr. 3 Logo Baťa a.s.
Zdroj: Baťa a.s., 2019

Pro Jana Antonína to zpočátku nebylo snadné. I přesto se mu ale dařilo. Za jeho vedení se ztrojnásobil počet úspěšných poboček a obchodů Baťa v zahraničí. (Osobnosti.cz, 2019)

Jan Antonín si ve Zlíně vybudoval vlastní filmové studio zaměřující se na reklamy, nechal vybudovat průmyslové školy, gymnázia a v roce 1938 byl dokončen Baťův kanál, aby Baťa mohl po tomto kanálu dovážet lignit do tepelné elektrárny zásobující celý závod teplem a elektřinou. (Jarolímková, 2014, str. 20)

Za zmínku stojí také šestnáctipatrová "budova č. 21" neboli tzv. Baťův mrakodrap, který Jan Antonín nechal postavit v areálu firmy ve Zlíně. Tato 77,5 metru vysoká budova z roku 1938 se stala správním

a administrativním centrem firmy Baťa. V té době to byla druhá nejvyšší budova v Evropě, byla dokonce vybavena klimatizací a měla speciální kancelář přímo ve výtahu. (Jarolímková, 2014, str. 21)

Velkou pozornost na sebe i na firmu upoutal také svou cestou kolem světa, kterou podnikl v roce 1937 a která trvala 115 dnů. Jan Antonín, stejně jako jeho bratr, totiž zastával názor, že nelze dělat světový obchod, aniž by svět osobně poznal. Jeho poznatky z této cesty vzápětí vyšly v knižní podobě s názvem „Za obchodem kolem světa“. (Navrátilová, 2011)

Kvůli jeho úspěchům přibýlo lidí, kteří je Janu Antonínovi nepřáli a cítili se dotčeni. Například se prý dotkl tehdejšího prezidenta Edvarda Beneše tím, že v roce 1938 neodmítl dostatečně nahlas a včas nabídku kandidovat na hlavu státu. (Hajný, 2011) Baťa se přitom naopak rok předtím snažil představit mu v dobrém svůj návrh na zlepšení vnitrostátní dopravy. Na Hradě už ale měli trochu jiné starosti, neboť narůstaly jejich obavy z toho, co chystá sousední nacistické Německo. (Pokluda, 2018, str. 51)

Když ho Hermann Göring pozval do Berlína, aby ho přesvědčil o významu spolupráce s Německem, Jan Antonín Baťa získal titul zrádce národa. Avšak zcela neoprávněně, neboť ke spolupráci nikdy nedošlo a vedení firmy Baťa rozhodlo, že na prezidenta kandidovat nebude. (Pokluda, 2018, str. 53)

Druhá světová válka a exil

Už od začátku roku 1938 byla ve firmě Baťa cítit nejistota, neboť se stupňovalo mezinárodní napětí. Firma se začala připravovat na krizi, kapitál i lidi (především zaměstnance židovského původu) začala přesouvat do zahraničí a v Holandsku byla zřízena speciální baťovská společnost jistící zahraniční operace. Po Mnichovské dohodě navíc přibyla starost s osudem baťovských prodejen na ztracených územích v Sudetech. I v této nejisté době však bylo třeba předvídat, a tak Jan Antonín Baťa rozhodl o investici kapitálu do výstavby nových továren v Čechách, na Slovensku, v Kanadě, USA a jinde po celém světě. Ze Zlína vypravil plně naložené vlaky botami, stroji a jiným zbožím, které byly na lodích z Itálie rozvezeny do bezpečnějších evropských i zaoceánských zemí. Baťovi se toto opatření rozhodně vyplatilo, neboť když bylo české území v březnu 1939 obsazeno hitlerovskými okupanty, většina materiálních hodnot firmy už byla za hranicemi a v bezpečí. (Pokluda, 2018, str. 56)

Obr. 4 J. A. Baťa se synovcem Tomášem
Zdroj: Foto archiv JAB, 2019

Ještě před touto okupací stihl emigrovat Tomáš Baťa junior, s nímž je Jan Antonín zvěčněn na obr. 4. Je to synovec Jana Antonína a syn zakladatele firmy, který se usadil v Kanadě, aby vedl tamní pobočky. Jan Antonín ho po čtvrt roce s manželkou i všemi pěti dětmi následoval. V Belcampu v USA, kde se zrovna budovala nová továrna včetně sídliště, plánoval zřídit novou firemní centrálu. Po dvou letech začal ustupovat do pozadí a pravomoci postupně předával synovci Tomášovi. V této době byla firma rozdělena na dvě hlavní větve, evropské pobočky byly řízeny ze Zlína a všechny ostatní byly řízeny exilově. Tyto dvě části už se pak nikdy úplně nespojily. (Pokluda, 2018, str. 56)

České baťovské strojírný zatím přecházely na válečnou výrobu pro wehrmacht a do správní rady firmy si hitlerovci dosadili svého člověka, ovšem

Baťově rodině se naštěstí podařilo udržet většinu akcií a válku přežít. (Pokluda, 2018, str. 57)

Jan Antonín Baťa celé válečné období aktivně podporoval zahraniční československou vládu. Oficiálně mu to však bylo tato upíráno, možná pro vzájemnou nesympatii s prezidentem Benešem. Byl zařazen na „černou spojeneckou listinu“ a byly mu zablokovány bankovní účty. (Hajný, 2011)

Po válce

Po druhé světové válce byl Jan Antonín obviněn ze spolupráce s nacisty. Tohoto obvinění byl nakonec národním soudem zproštěn, ovšem v roce 1947 byl v nepřítomnosti odsouzen k patnácti letům vězení, neboť se veřejně nepřihlásil k protinacistickému odboji. K výkonu trestu ale nikdy nenastoupil, neboť byl v USA, a do Československa se už nikdy nevrátil. (Jarolímková, 2014, str. 22)

Jan Antonín se sice po válce pokoušel očistit své jméno, avšak marně. Očištění jeho jména se jeho rodině podařilo až v roce 2007, kdy soud definitivně uznal Jana Antonína Baťu nevinným. (Osobnosti.cz, 2019)

Ještě za svého života vedl také soudní spor s ostatními členy své rodiny ohledně vlastnictví zahraničních poboček (Baťovy závody v Československu byly v roce 1945 znárodněny nastupujícími komunisty). V tomto sporu byl také neúspěšný a veškerý majetek získal Tomáš Baťa junior. Jan Antonín Baťa proto postupně z rodinné firmy odešel a vedení zcela nechal na synovci, v jehož prospěch se vzdal i svého akciového podílu ve firmě Baťa. (Osobnosti.cz, 2019)

Když mu pak USA odmítly prodloužit vízum (pravděpodobně kvůli obviněním a problémům, které měl v Československu), se s rodinou uchýlil do Brazílie, kde vlastnil velké pozemky, a kde založil město Batatuba. Povedlo se mu vybojovat si pozici i v oblastech, kterým se doposud nevěnoval, např. zúrodnování zemědělské půdy, dobytkařství a lodní doprava. (Hajný, 2011) Také v Jižní Americe vybudoval mnoho obuvních i jiných společností a města rozvíjel po vzoru Zlína. (Osobnosti.cz, 2019)

Jan Antonín Baťa byl v roce 1957 navržen na Nobelovu cenu za mír, ovšem nominaci odmítl ve prospěch jiného kandidáta. Jan Antonín pak těžce onemocněl a dožíval v poklidu, avšak stihl ještě navrhnout most přes řeku Paranú spojující dva brazilské státy. Brazilská vláda výstavbu mostu nakonec opravdu zrealizovala, ale Jan Antonín Baťa se na hotový most už nepodíval. V srpnu roku 1965 totiž zemřel právě v den, kdy měl být most slavnostně otevřen. (Osobnosti.cz, 2019)

Literární tvorba

Jan Antonín Baťa také napsal několik knih, proto nelze nezmínit alespoň dvě nejvýznamnější. V roce 1937 vyšlo dílo "Budujeme stát pro 40 000 000 lidí", kde se zabývá návrhem rozsáhlé hospodářské reformy. Jde o knižní podobu jeho idejí o zlepšení dopravy, o využívání přírodního bohatství a o cestách hospodářského rozvoje státu, které předložil prezidentu Benešovi. (Pokluda, 2018, str. 51)

Další kniha "Ideální průmyslové město", vznikla ve stejném roce díky plánu vytvoření sítě Baťovských továren. V této knize shrnul zkušenosti, které nasbíral on a jeho spolupracovníci při budování továren v zahraničí, a instrukce pro zřízení nové továrny vč. péče o zaměstnance. (Jarolímková, 2014, str. 22)

Vlastní pohled na odkaz J. A. Bati

Pokud by se měl shrnout význam a odkaz Jana Antonína Bati, tento muž si jednoznačně zaslouží obdiv. Ačkoli se častěji mluví spíše o Tomášovi Baťovi, který firmu Baťa založil, jeho nevlastní bratr nenese na jejím celosvětovém úspěchu o nic menší podíl. Po Tomášově smrti Jan Antonín, dál vedl obuvnickou firmou k prosperitě, zvyšoval odbyt i počet zaměstnanců a nechával stavět další a další továrny po celém světě. V dobách, kdy působil ve Zlíně, došlo k zásadnímu rozvoji tohoto města, neboť Zlín Janu Antonínu Baťovi vděčí za řadu významných staveb a institucí.

Byl to výborný obchodník, který dobře věděl, že musí předvídat. Potvrzuje to jeho cesta kolem světa, kterou považoval za nezbytnou pro zahraniční obchodování, i předválečný odsun materiálních hodnot firmy a židovských zaměstnanců do bezpečí. Zároveň však věděl, že i v těchto těžkých dobách musí investovat do rozvoje, a proto nepřestával firmu a především továrny dále rozšiřovat.

Jan Antonín Baťa byl člověk se silnými morálními hodnotami, byl trpělivý a uměl se postavit práci i osudu. Kvůli Němcům, kteří se ho snažili přesvědčit ke spolupráci, se rozhodl emigrovat a pokračovat v tom, co dělá, z bezpečí. Přesto byl mnohými považován za kolaboranta a vlastizrádce, ačkoli během války podporoval exilovou vládu. Možná i z toho důvodu se už do rodné země nikdy nevrátil.

Nezahálel a v Brazílii, která se nakonec stala jeho novým domovem, budoval dále. Založil zde několik měst, v nichž vybudoval továrny, čímž dal práci tisícům Brazilců, jejichž přízeň si nejen tímto získal.

Zkrátka, Jan Antonín Baťa zanechal odkaz takový, že je-li člověk pracovitý a nevzdává se, tak i navzdory nepříznivému osudu může jinde začít znovu a třeba se opakovaně navždy zapsat do historie.

Seznam použité literatury

HAJNÝ, Pavel. 2011. *Jan Antonín Baťa* [online]. BataStory.net [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <http://batastory.net/cs/milniky/jan-antonin-bata>.

JAROLÍMKOVÁ, Stanislava. 2014. *Na co v učebnicích dějepisu nezbylo místo 2*. MOTTO, Albatros Media. ISBN 978-80-267-0133-0.

NAVRÁTILOVÁ, Hana. 2011. *Kolem světa - Baťovské cesty za obchodem* [online]. BataStory.net [cit. 2019-03-07]. Dostupné z: <http://batastory.net/cs/stopa/kolem-sveta-batovske-cesty-za-obchodem>.

OSOBNOSTI.CZ. 2019. *Jan Antonín Baťa: životopis* [online]. Tiscali Media, a.s. [cit. 2019-03-01]. Dostupné z: <http://zivotopis.financnici.cz/jan-antonin-bata.php>.

POKLUDA, Zdeněk. 2018. *Baťa v kostce: Rozšířené vydání*. Kniha Zlín, Albatros Media. ISBN 978-80-747-3180-8.

Obrázky:

BAŤA, a.s., 2019. Logo. In: Baťa [online]. Zlín: Bata brands [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.bata.cz/>.

FOTO ARCHIV JAB, 2019. Baťa s nástupcem. In: Česká televize [online]. Praha: Česká televize [cit. 2019-03-25]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10170301873-brazilske-stopy-jana-antonina-bati/30729535063/2285-rozhovor-s-danou-lipovskou/>.